

godalni kvartet ter za stalne matineeje, ki bi se z majhnimi sredstvi dale realizirati. Koliko bi to koristilo našemu koncertnemu življu!

Treba je dalje, da se na naši univerzi ustanovi muzikološka stolica, zadnji, prav zadnji čas je, da se začne smotreno in organizirano delo za zbiranje gradiva naše glasbene zgodovine, kar ne bo baš nevhvaležno delo. To delo se vrši v velikih presledkih, vrše ga posamezniki na svojo roko, ki pa so več ali manj ovirani, da bi svoja dognanja tudi izdali in jih napravili za splošno prosvetno dobro. Zadnji čas je, da se že enkrat začne delo za zbiranje glasbenega folklorja na organiziran in metodičen način, oziroma da se uredi in zbere že obstoječe zbirke in začno polagoma dopolnjevati in izdajati. Muzikalije ginevajo od leta do leta od zobu časa vsled nepredvidnosti posestnikov, in koliko je še ljudi, ki pojo pesmi iz XVII., XVI. stoletja?

Končno moramo poudariti še nekaj, kar se v našem glasbenem življenju ravno tako kaže kakor na vseh poljih, kjer delajo Slovenci: To je ona nesrečna slovenska »genialna« površnost, radi katere pri nas vsi prosvetni dosegljaji in nemalo glasbeni stoji tako neeksaktno na lončenih nogah. To velja onim skladateljem, ki izdajajo napol dovršene skladbe, onim, ki komponirajo z genijem, pa brez znanja, velja onim dirigentom, ki stopijo na oder preden so skladbo tehnično uvežbali, preden so jo umetnostno doumeli, ki dirigirajo s temperamentom pa brez eksaktnosti. To velja vsem onim, ki so zadovoljni »s tem, kar imamo, kaj pa hočemo več, saj nas je tako malo!« Proč s to omejeno patriarhalnostjo, ki je do neke mere zločin, lotimo se resnega dela. Mi smo ga dolžni napredku, da bomo res, prav res imeli kaj pokazati, po čemer nas bo svet mogel in moral vpoštovati! Treba nam je strokovne, resne, objektivne kritike, kar naša dnevna povprečno ni in zato nosi dobršen del krivde na površnosti našega glasbenega dosegljaja, ki nam, kakršnen je, še vedno ne more zagotoviti uglednejšega položaja na evropskem torišču!

Stanko Vurnik.

GLEDALIŠČE.

Drama.

Že dolgo nismo na jasnem, kaj v resnici mislijo možje, ki vodijo naše gledališče. Večina izmed njih si najbrž ne beli glave, ker se nam vedno bolj dozdeva, da postaja naša drama uradniško upravljana državni institut, ki skrbi za obratovanje: izpolnjuje čas in skrbi za potrebne dohodke. Zato ne vidimo smeri, o kateri bi mogli trditi, da je res umetniška; resni spored prerašča popolnoma nevredna, nagonom širšega občinstva ustrežajoča navlaka ali neumetniška dnevna senzacija. Zavest javne odgovornosti pri naših gledaliških veljaskih pojema, na njeno mesto stopa samozavest, kljubovanje in priziv na občinstvo; doživeli smo celo omenjanje političnega naziranja. Okoliščine, v katerih se je nadaljevala Golarjeva »Zapeljivka« in sprejem akad. deputacije 20. novembra 1925 pri upravi je dovolj jasno vse to potrdil. Kako gledališko vodstvo pojasnuje svojo

nalogo, pričajo kaj nečastne reklame, s katerimi privablja občinstvo, n. pr.: »Za današnjo premijero Golarjeve izvirne slovenske drame 'Zapeljivka' vlada obče zanimanje. Avtor se je kaj srečno vpeljal v našo dramsko literaturo s svojim lanskim prvencem 'Vdova Rošlinka'. Letos ji sledi 'Zapeljivka', koje dejanje se vrši na naših tleh in med našim narodom. Današnji večer pa zasluži vso pažnjo našega občinstva tudi zato, ker se s to premijero proslavi 25 letnica umetniškega delovanja gospe Polonice Juvanove, ene najodličnejših članic našega dramskega ansambla. Zato smo uverjeni, da bo gledališče do zadnjega kota napolnjeno po našem gledališkem občinstvu.« Ali: »Premijera Milčinskega nove izvirne odrske historije bo danes, v sredo ob 8 zvečer v ljubljanskem dramskem gledališču, na kar opozarjamo mlado in staro gledališko publiko, ki se hoče prijetno zabavati. Naš priljubljeni humorist g. Fridolin Žolna v tej novi pravljicni igri kaže vnuka slavnega Krpana na njemu lasten vesel način. Kratkočasni zgodbi seveda ne manjka tudi satire. Pri premijeri bo gospod avtor navzoč.« Kritika je delo odklonila, gledališče pa vabi: »Zvečer ob 8 pa je repriza Milčinskega vesele historije 'Krpan mlajši', ki je bila od strani publike tako toplo sprejeta.« Ali »'Druga mladost', ki je dosegla pri zabave željni publiko pri premijeri velik uspeh«, ali: »slikovita češka drama 'Periferija'« in nazadnje: »'Zapeljivka', ki je vzbudila obilo šuma in zanimanja«. Gledališče, ki dela reklamo take vrste, jasno pove, da mu ni za umetnost. Zato tudi ne vemo, ali je to vodstvo napravilo kak korak, ko je organizacija gledaliških igralcev morala opustiti dramatično šolo, ki bi bila potrebna — gledališču, ne novim gojencem. Ko bi ti gospodje tudi verjeli, da so nam njihove osebe nedotakljive, da gre za čisto in posvečujoče delo, ki gradi, ne podira. Nihče ne pričakuje, da bodi gledališče šola prirojene in pobarvane morale — a umetniško naj bo, da ga ne bo tupatam treba zamenjati z zavodom za narodni gnoj in duševno revščino. — Vseh teh razmer je v veliki meri kriva naša dnevna kritika, stoječa na dveh straneh, osebni in načelni. Za zgled take slabe kritike in o njenem moralnem razmerju naj služita poročili, ki sta jih napisala o Zapeljivki in Profesorju Storicinu gospoda M. Zarnik in Fr. Govekar. Pri enem dela polno opravičevanja in okoliščin, pri drugem odklonilna gesta ali celo izraz »uprizorjanje umetniško garniranih kloak«. Za vse to skupaj je naša poklicana javnost topa, plašljiva in neiskrena.

Tako smo letos zaporedoma gledali: Goethe: Ifigenija na Tavridi, Petrovič: Vozel, Langer: Periferija, I. Harley Manners: Pegica mojega srca, Shakespeare: Zimska pravljica, Golar: Zapeljivka, Milčinski: Krpan mlajši, Cankar: Za narodov blagor, Andrejev: Profesor Storicin, Scheinflug: Dvojna mladost. Od lani imamo med rednimi predstavami župančičevo Veroniko Deseniško in ponavljajo Golarjevo Rošlinko. Slabo blago je doseglo najnižjo stopnjo v 'Zapeljivki', cvetoberu neblagodišečega 'narodnega blaga' in avtorjevega odrskega neznanja in neobčutljivosti. Delo je režiral ravnateljev namestnik g. M. Pugelj. Poizkus z gorenjskim dialektom se je ponesrečil. Brez pravega humorja je v politično parodijo prepečeni Milčinskega Krpan mlajši. (Dalje.)

Fr. Koblar.

stavil vprašanje, ali nam ne bi živi jeziki, ki so jo še ohranili, mogli dati kakih migljajev za njen prvi predzgodovinski razvoj. Lotil se je tega proučevanja na slovenščini, ki se mu je zdela še toliko zanimivejša, ker nasprotuje običnemu mnenju, da se dvojina izgublja z rastočo civilizacijo. Po drugi strani ima slovenščina zelo razvita narečja in jo v knjigi more slediti tja do XVI. stoletja.

L. Tesnière je pri svojem delu uporabljal najmodernejše jezikoslovne metode, da določi razvoj slovenske dvojine v času in kraju. V ta namen si je iz starih slovenskih tiskov in novejšega slovenskega slovstva nabral bogato gradivo, ki ga je pomnožil s še bogatejšo zbirko iz narečij (seznam uporabljene literature in virov znaša 402 številki). Z izrednim čutom za jasnost in preglednost motri potem to gradivo po besednih vrstah, spolih, sklanjah in sklonih, spregatvah, časih in osebah, da poišče najprej rezultate za vsako posamezno skupino. Da je tu in tam kaka narečna oblika napačno naglašena, temu se spričo ogromnosti gradiva ne bomo čudili, toliko manj, ker je bilo delo dogotovljeno v štirih letih.

Končna dognanja v zgodovinskem pogledu so tale: dvojina v slovenščini izginja stopnjema; v sklonih se je izgubila najprej v mestniku, potem dajalniku, rodilniku, orodniku, nazadnje v imenovalniku = tožilniku; po spolu so jo izgubile najprej oblike ženskega, potem srednjega in končno moškega spola; po besednih vrstah so si sledili: pridevnik, kazalni zaimek, samostalni, števniki in osebni zaimek, dočim glagol tvori skupino zase.

Še zanimivejši nego zgodovinski, pa so za nas zemljepisni podatki. Odkar je začetnik lingvistične geografije J. Gilliéron izdal svoj ogromni Atlas linguistique de la France in ga osvetlil s svojimi duhovitimi razpravami, so znanstveniki po njegovi metodi začeli ustvarjati podobna dela za posamezna narečja in posamezna lingvistična vprašanja. Če pomislimo, da so še pred nedavnim časom raznašale slovensko bogastvo in revščino v znanstveni svet Škrabčeve platnice, koliko časa je moral iskati mecena Pleteršnikov slovar, da je moralo tako odlično in potrebno delo, kakor je Ramovševa Historična slovnica slovenskega jezika čakati par let na založnika, potem bomo razumeli, da smo Slovenci še daleč od tiste zlate dobe, ki bi nam v Ljubljani omogočila tako dragoceno knjigo, kakor je jezikoslovni zemljevid. Spričo te knjige znanstvenik ne bo mogel več prezreti Slovencev. In tu tiči tista velika narodna pomembnost tega dela za nas.

V tem lingvističnem atlasu pisatelj proučuje na 70 zemljevidih razširjenost iste dvojinske oblike na 279 točkah širom Slovenije. Ozemlja z isto obliko je omejil, jih različno črtkal in tako dobil nazorno sliko, katera oblika je bolj razširjena, odkod prihajajo razdiralni vplivi. Tako je dognal, da so tista ozemlja, kjer izginja dvojina, podaljški srbsko-hrvatskega ozemlja, da se to opuščanje giblje v osredje slovenskega ozemlja, tako da n. pr. že zdržema od hrvatske meje pa do Ljubljane v širokem pasu govore *dvé ribe*. Najbolje in najdalje se je dvojina ohranila v Prlekiji.

Prav posebno moramo biti g. pisatelju tudi hvaležni, da nas je tako pravilno in s toliko ljubeznijo predstavil svetu v svojih uvodih. J. Š.

Fridolin Žolna: **Tokraj in onkraj Sotle ter tam preko.** Domorodne hudomušnice. III. V Ljubljani, 1925. Zvezna tiskarna. (Splošna knjižnica, zv. 56.)

Če pomislim, kako smo bili skromni in s kolikim odkritosrčnim veseljem smo brali Murnikove Navihance! Saj je res nepietetno, da se Žolna in žolnarščina ni bolj poljudila v nas! Zaslužila bi. Čast Milčinskemu! V svoje skromne hudomušnice je skrnil nekaj naše dnevne bridkosti, ki bo našim potomcem — zajemljiva in morda edina prostodušno-realistično verno zapisana — folklor. Pregelj.

GLEDALIŠČE.

Drama.

Posebej hočem govoriti samo o delih, pri katerih se more pokazati vrednost naše gledališke umetnosti, o tistih, ki zahtevajo izrazito pojmovanje notranjega bistva umetnine; misliti hočem nadalje o formi, v kateri nam gledališče danes predstavlja pesnitev, pa bodi časovno oddaljena kakor je Shakespearejeva ali blizu kakor Ivana Cankarja ali Andrejeva. Ni namreč dvoma, da bi gledališče temu ali onemu delu moglo dati obliko, o kateri bi upravičeno rekli: to ni Shakespeare in to ni Iv. Cankar, kajti razen besed ne bi našli nič pesnikovega. In vendar je prav za prav edina zahteva gledališča: ohranitev vsega bistva umetnine.

Taka pomembna dela, o katerih hočem govoriti, so bila dosedaj: Ifigenija na Tavridi, Zimska pravljica, Za narodov blagor in Profesor Storicin. Dasi so vse te predstave dosegle nadpovprečni uspeh, so šle tu pa tam v neko smer, ki svojstvenost umetnine zatemnjuje ali premalo poudarja; mogoče je oblikovavec predstave vtisnil delu svoje hotenje, ki nam je ostalo prikrito in ga splošno nismo cenili. Poglejmo!

Goethejeva Ifigenija je najčistejše delo klasicističnega oblikovanja. Izrazita pesnikova subjektivnost se je vključila v objektivno snov Euripidove fabule in je tako prelita zaživela v harmoniji misli in čustva kot popoln umotvor svoje vrste. Osebnost in stvarnost prehajata druga v drugo: vse delo je urejena misel, nujna modrost in premerjena skladnost oblike. Človek sam je tu v najvišji popolnosti, ves sam v sebi kalòs ka' agathòs, ves lep in dober. Z bogovi se ne meri, vse zemeljsko vdano razumeva in spoznanje vsega dobrega ga očiščuje. Pesnikov zmisel za najidealnejšo življenjsko resničnost je tu zvest varuh pred tistim nesoglasjem, kamor teži vsaka močna pesniška osebnost, pred neskončnostjo namreč, iz katere se duh tako često vrača s strtimi krili nazaj v razočarano vsakdanje življenje. Zato je najvišja volja Ifigenije v tem, da so ji večno živi vsi zakoni; ob njih si ohrani svojo deviško neskaljeno ženskost in ostane tako nedotekljiva tudi pred najvišjim človekom. Orestovo očiščenje se vije skozi trpljenje, a završuje se v spoznanju, da se vsa nesoglasja tega sveta v višjem življenju razvežejo v prijateljstvo; ves naval strasti se umiri ob čisti ženski kot sestri. Luč razuma, ki drži »Ifigenijo«, je sicer dediščina racionalizma, a pojmovanje večnosti in časnosti v vzvišeni enoti, cena lastnih misli in svete samote, prijateljstva, odpuščanja pa je pesem novega izbranega in izčiščenega človeka, nova umetnost, ki jo imenujemo klasicizem, umerjenost duha in oblike